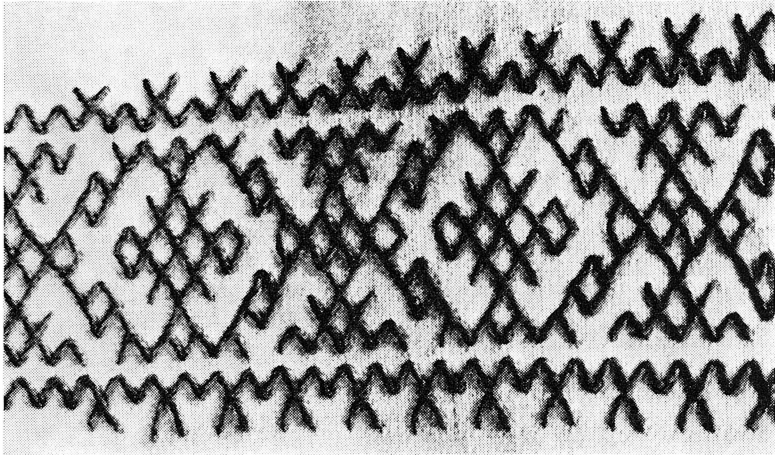

Sollerösöm och sollerösömmar

Sollerösöm el. soldsöm, som den också kallas, är en sort av prydnadssöm, som förekommer nästan uteslutande på Sollerön. Namnet har inte uppkommit här utan användes först i Mora, där man på så sätt ville härleda dess ursprung från Sollerön. I tryck användes det veterligt först år 1944 ("Hemslöjdens handarbeten"). På Sollerön kallas sömmen "trådkrus" el. "fyrtrådkrus", därför att man alltid tar fyra trådar på nålen, och nålen flyttas alltid fyra el. ett antal trådar delbart med fyra uppåt eller nedåt vid sömnaden. Sömmen hör dock inte till de äldsta använda: varken på "fyrkantåklädet" eller på "veitmagdi", de rikast broderade klädesplaggen, använde man den. De hade "fyrkantåsöm" och "tverkrokskrus" men inte trådkrus. Men den fanns som en liten rätt obetydlig söm bland andra sömmar på den s. k. hattlappen på ett av de allra äldsta plagg, som sollerödräkten har, näml. rynthatten, vars anor lär sträcka sig tillbaka ända till medeltiden. Det var gift kvinnas finaste huvudbonad här (och i Orsa, som dock inte har så rikt utsmyckad hattlapp). Den tillverkades av mycket fint tyg och förbjöds därför av K. Majt. år 1793 men tycks ha levat kvar, åt-

minstone vid vigsel, tills prosten Godée definitivt förbjöd användandet av den år 1854.

Men då överflyttade man sömmen till de av alla gifta och äldre kvinnor använda s. k. ”hattarna” och senare också till halsklädena. Detta blev fyrtrådskrusets blomstringstid. Den blivande bruden utdelade ”hattvirke” till dem, som skulle bli hennes braskkullor, och man sydde sedan hattkruset under vallningen i fåbodarna, tävlande om att hitta på nya krus och göra dem så fina som möjligt. De sydde här vanligen med vitt eller ibland ljusgult silke, någon enstaka gång med blått att användas under advent och fasta. Den finaste effekten var just den reliefverkan, som åstadkoms med dessa diskreta färger. Vi kan överhuvud inte förstå, hur man kunde göra så fina arbeten utan glasögon och lampor.

Vid sekelskiftet upphörde användandet av såväl halskläde som hattar, och sömmen glömdes bort, tills den i en enkel form upptogs i skolslöjden av intresserade slöjdläraryrinnor omkr. 1930—40. Samtidigt gick Märta Lundberg-Westberg på folkhögskola i Mora. Hon var redan då ytterst skicklig i handaslöjder, nu är hon den utan jämförelse skickligaste på Sollerön och skulle vara värd sitt eget kapitel, och hon torde ha återupplivat sömmen där, eftersom den snart och under namnet sollerösöm användes, om än i ringa grad, av Mora Hemslöjd.

Den som på senaste tiden har intresserat sig för denna söm och gått in för att återuppliva den, är framför allt Lill-Anna Bälter. Hon har lett flera kurser i sollerösöm i vinter, och vi låter henne berätta:

L. S.

”Intresset för soldsömmen är stort just nu. Inte mindre än tre cirkular med sammanlagt 24 deltagare har pågått i Vuxenskolans regi i vinter. Måndagsförmiddagar har vi samlats i IOGT-salen i kommunalhuset.

Soldsöm är en söm, som det är verkligt roligt att sy, när man kommer in i sömsättet. Men det går inte att fuska och räkna fel på trådar, då får man obönhörligen ta upp och sy om igen. Dalalinne och skånelinne är de linnetyger vi mest använder att sy dukar av, men det går även att sy soldsöm på både grövre och finare

*Soldsömscirkeln samlad.
Längst t. v. Lill-Anna Bälter.*

tyger. Man kan variera med färger på både tyger och garn. Man kan också variera mönstren i det oändliga. Närmare 40-talet sömmer finns nu ritade och uppsydda. Sedan kan man dubblera sömmen eller "vända ihop" den, och då har man ett nytt mönster. Vidare kan man sy sömmen över ett helt fält, en kudde t. ex. Mönstren har också fått namn, såsom "gummor", "hästar", "hjärtan", "annor och W-n" m. m.

Vi har haft väldigt trevligt på våra cirkelmöten. Till att börja med nöttes trådar alldeles slut, och det hördes djupa suckar. Fle- ra deltagare berättade, att de sytt soldsöm i drömmen natten efter första kursdagen, men när man bara kan, är det hur trevligt som helst att sy soldsöm. Cirkeldeltagarna har sytt "märkdukar", tavlor, dukar, lampskärmar, slipsar, spegelinfattningar och julgransmatta, den senare på juteväv.

Man har uttryckt önskan om att få en bok om soldsömmen, och planer finns nu att ge ut en sådan med beskrivning på olika mönster m. m. Likaså planerar man att på kommande kurser sy soldsöm på halskläden och "hattar" till kulldräkten, så som våra mormorsmödrar gjorde på 1850-talet."

Lill-Anna Bälter.